

POPÜLİST *POST-TRUTH* SİYASETE ETİK KURAMLAR PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK

LOOKING AT POPULIST, *POST-TRUTH* POLITICS FROM THE PERSPECTIVE OF ETHICAL THEORIES

Yrd. Doç. Dr. Nusret Sinan EVCAN
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
sevcan@ciu.edu.tr
ORCID:0000-0002-0641-2562

Gönderim 22 Ağustos 2023 – Kabul 3 Eylül 2023
Received 22 August 2023 – Accepted 3 September 2023

Öz: *Bu makale günümüzde yaygınlaşan popülist siyaset ve post-truth sahnesini etik ve ahlakın merceğinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada genel anlamda farklı etik kuramların değerlerinin popülist siyasetin değerleriyle taban tabana karşıt olduğu tespit edildi. Bir başka tespit popülizmin değer dahi taşımadığı ve farklı değerleri savunur gibi yapıp aslında salt bir çıkarıcılığın peşinden gittiğinin saptanmasıdır. Bu anlamda popülizmin tercih ettiği etik kılavuzlardan bir tanesi Faydacılık akımıdır. Faydacılık akımı Eylem ve Kuralcı Faydacılık şeklinde ikiye ayrılır. Eylem Faydacılık aslında mümkün olan en fazla insanın mutluluğu prensibini benimserken eşitlik ve adalete vurgu yapıyormuş gibi dursa da sonuca giden yolları dikkate almayarak neredeyse en mühim etik kriteri ihlal etmiştir. Popülizm ve post-truth sahnesi de bu yumuşak karnı kendisine örnek almıştır. Kuralcı Faydacılıkta ise sonuca giden yolların etik anlamda kurgulanması kaygısı vardır. Sonuç olarak etik kuramlarının neredeyse tamamına yakınının popülist oportünizm ile uyumadığını iddia etmek mümkündür. Bu araştırma nitel bir yaklaşımla literatür taraması üzerine inşa edilmiş betimsel ve karşılaştırmalı tarih yöntemi kullanılmıştır*

Anahtar Kelimeler: *Etik kuramları, faydacılık, siyaset, popülist siyaset, post-truth.*

Abstract: *This article aims to weigh today's populist politics and its post-truth scene on the scales of ethical theories. The study discovers that in general the values adopted by different ethical theories are diametrically opposite to the values adopted by populist politics. Another discovery is that populist politics does not carry any value at all but just pretend that it defends some values while actually it runs after pure opportunity and calculation. In this respect one of the populism's ethical guides is utilitarianism. There are two derivatives of Utilitarianism. Act Utilitarianism and Rule Utilitarianism. Theory of Act Utilitarianism pretends that it desires highest happiness for highest possible number of people but actually it ignores a crucial ethical criteria: Which means are utilised to reach ends. This ethical weakness of act utilitarianism is well exploited by populist politics and its post-truth scene. By contrast, In Rule Utilitarian theory, there is a care about the means utilized to reach ends. As a result it is possible to claim that almost all ethical theories are incompatible with populist opportunism and post-truth disvalues. This research uses a descriptive and comparative historical research method built upon literature review with a qualitative approach.*

Keywords: *Ethical theories, utilitarianism, politics, populist politics, post-truth.*

GİRİŞ

Platon Sofist felsefecileri içerikten yoksun söz cambazlığı yaptıkları gerekçesiyle eleştirmiş ve Sofizmi hakikatleri gizlemekle suçlamıştı. Ona göre Sofistler aldatmak veya yanıltıcı akıl yürütmeyi desteklemek için retorik el çabukluğu ve dilin belirsizliklerini kullanan, açgözlü ve güç peşinde koşan eğitimcilerdir (Platon, 2022)

İktidar bazılarında göre hırslı bir kazanç kapısı bazılarında göre ise adaleti tesis etmektir. Fakirlikten gelenin yönetici olması Platon'a göre sağlıklı bir durum değil. Fakirlik insanı zenginliğe gıpta ettirir ve bu hırs yöneten için halkın iyiliğini ikinci plana atıp kendi çıkarına odaklanmayı getirir. Buna rağmen günümüz dünya siyasetinde görüyoruz ki fakirlikten veya zenginlikten gelenin popülist anlamda pek bir farkı olmayabiliyor. Varlıklı bir aileden gelen Donald Trump ABD başkanlığı esnasında her türlü popülist algı yönetimi ve oyunlarına başvurmuş; sanki amacı kendi çıkarı ve iktidarı değilmiş de vatandaşların refah ve mutluluğuymuş algısını tüm popülist yöntemleri kullanarak, gerektiğinde hakikatleri kamufle etmekten de kaçınmayarak yüksek sayıda seçmenin iradesini kazanmayı başarmıştır.

Buradaki en önemli husus ana akım ve popülist siyasetlerin üzerine inşa edildiği etik noksanlığı ve deontolojik kayganlıktır. Siyasette ahlak ve etik ihlallerinin neredeyse hiç bir hukuksal müeyyideye tabi tutulmadığı dünyamızda Popülist siyasetçiler faydacılık gibi sadece sonuç odaklı etik kuramlarına tutunarak bu sonuca ulaşmak için her yolu mubah görüyorlar.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı siyasette aynı kaynaktan beslendiklerini düşündüğüm faydacılık, popülizm ve hakikat-sonrası (*post-truth*) arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmak ve bu üçlü yapının siyasette ve toplumda meydana getirdiği etik ve ahlaki erozyonu değişik boyutlarıyla incelemek olacaktır. Bunu yaparken *post-truth* ekseninde yürütülen popülist politikaları farklı ahlak kuramlarının kantarına koyarak popülist siyasetin ahlak kuramlarına aykırı bulunduğu veya uyduğu perspektifler araştırılacaktır.

Her türlü faydacı ve popülist siyasetin iki ucu olan bir denklem olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında bir tarafta popülist ve faydacı siyaset stratejisi kullanan iktidar ve muhalefet partileri, diğer yanda da popülist ve faydacı siyaseti tercih etmeye meyilli seçmen kitleleri mevcuttur. Ahlaki erozyon her iki taraf için de geçerlidir çünkü içerik olarak etik ihlalleriyle dolu stratejileri seçmenin oyunu almak için kullanma faydacılığını göstermek kadar yalan ve bağlamından koparılmış içeriklerin hakikatini ve toplumsal zararlarını sorgulamadan bu içeriklere oy vermek de etik bir sorumluluk ihlalidir. Popülist faydacı siyasetçi ve popülist faydacı seçmen arasında geçen bu çıkar işbirliğini ise Hakikat sonrası kuramı ile açıklamaya çalışacağım.

Bu amaç bağlamında bu çalışma ilk olarak popülist faydacı siyasetin, seçen ve seçilen nezdinde hangi stratejileri kullanarak iktidarı sahiplenmek istediğini, “ne pahasına olursa olsun ve hangi yolla olursa olsun iktidarı kazanmak” stratejilerinin toplumda nasıl bir etik yozlaşmaya sebebiyet verebildiğini inceleyecek.

Bu araştırma nitel bir yaklaşımla literatür taraması üzerine inşa edilmiş betimsel ve karşılaştırmalı tarih yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel olarak farklı zamanlarda ortaya çıkmış etik kuramlarının perspektiflerinden günümüz popülist siyasetinin etik noksanlıkları tespit edilmiştir Aynı zamanda araştırma bulguları ve tespitleri bağlamında bu araştırma nitel bir karaktere sahiptir.

1. POPÜLİZMİN SİYASİ STRATEJİLERİ: ÖTEKİLEŞTİRMEK VE SUÇLU YARATMAK

1970'lerde Uganda başkanı diktatör İdi Amin ülkesindeki 80 bine yakın Hint kökenli vatandaşı günah keçisi yaparak yerli Uganda halkının önüne yem olarak atmıştı. Geçmiş yüzyılda İngiliz sömürge yönetimi tarafından demiryolu işçisi olarak Uganda'ya getirilmiş binlerce Hintli işçi Uganda'da kalarak kendilerine orada bir hayat kurmuşlar ve çocukları da Uganda vatandaşı olmuşlardı. Sorun şuydu ki ülkedeki ticari esnafların çoğu bu Hintli Uganda vatandaşlarından türemişti. Bu da İdi Amin gibi popülist bir diktatör için bulunmaz bir nimetti. Yerli Ugandalılar fakirleşince ticareti elinde tutan bu Hintli azınlığı Uganda'nın yerli sermayesini sömürmekle suçlamış ve bu insanları sınır dışı ederek yerli Uganda halkına bu kişilerin terk etmek zorunda kaldıkları varlıklarından sermaye aktarmıştı.

Ülkesinde müreffeh bir şekilde yaşayan etnik azınlıkları günah keçisi olarak göstermek ve yerli halkın fakirliğine neden olduklarını iddia etmek, Hitler'den Viktor Orban'a, Donald Trump'a kadar birçok popülist ve otoriter liderin kullandığı faydacı bir strateji idi. Bu faydacılığın etik yansımaları ise hiç kuşkusuz kirliliği bir resim ortaya çıkarıyor: Yerli çoğunluktan mümkün olan en fazla oyu devşirmek için, azınlık haklarını hiçe saymak, o ülkede namusuyla yaşayıp kendisine görece bir refah elde etmiş yabancı kökenli vatandaşları veya bizzat yabancı işçileri insani haklarından mahrum bırakmak. Columbus Ogbujah'a göre Popülizmin günümüzde yeniden hortlamasının sebebi liberal demokrasinin bitkinliğidir. En önemlisi ise popülizm herkesin hukuk önünde anayasal eşitliği ilkesini dünyanın hemen her yerinde tersine çevirme girişimindedir (Ogbujah, 2020: 35).

Ötekileştirmenin bir başka versiyonu savaş stratejilerine sarılmaktır. Savaş ve milliyetçi gurur stratejilerinden oy devşirmek sağ popülizmin bir başka deontolojik ve etik sorunudur. Milli popülaritesi azalan veya ekonomi kriz, işsizlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalan ülkeleri yöneten popülist faydacı liderlerin bazıları ve özellikle otokratik eğilimliler vatandaşların güvenini yeniden kazanmak için bazı ülkelerle yapay sorunlar çıkararak savaş simidine sarılırlar. Günümüzde özellikle demokratik yapılanmaları anayasal ve siyasi kültür anlamında yerleşmemiş ülkelerin siyasi iktidarları o ülkenin kitle iletişim araçlarını da kendi çıkarları lehine kullanabildikleri için bu tarz stratejik savaş simidine sarılma propagandalarını vatandaşa daha görünür kılabilmek şansına da sahip olarak sınırsız etik ihlallerine de olanak verirler.

İdi Amin iktidarı ekonomik ve popülarite anlamında iyice zayıfladığında son kartını Tanzanya'ya savaş açarak kullanmış ve bu uğurda zaten mutlak diktatörlüğü altındaki medya kanallarını da halkına milliyetçilik dozu vermek için

kullanılmıştı. Burada popülizmin deontolojik anlamda ve etik ihlali anlamında iki tane sıkıntısı net bir şekilde ortaya çıkıyor

- 1) Ortalıkta “gerçek” bir sebep yokken iktidarını sağlamlaştırmak için sebep yaratmaya çalışarak masum insanların ölümüne yol açacak gereksiz bir savaşın fitilini ateşlemek.
- 2) Medyayı muhalif düşünceli insanların kullanımına kapatarak “eşitsiz” bir şekilde milliyetçi içgüdüleri kullanarak psikolojik avantaj sağlamaya çalışmak.

Elbette ABD gibi medyanın eşitlik kapsamında yayın yaptığı ülkelerde Trump gibi iktidara gelmiş popülist bir liderin muhalif düşüncelerin yayılmasına engel olma şansı olmadığından bu ikinci etik ihlalinden bahsedemeyiz. Fakat unutulmamalı ki Fransa, ABD gibi kurumsal demokrasilerde bile Sarkozy, Trump gibi liderler muhalif yayınların etkinliğini azaltmaya çalışmışlar ayrıca yargıyı ele geçirme girişimlerinde bulunmuşlardır. Eski Fransa başkanı Sarkozy 2012 Cumhurbaşkanlığı seçiminde François Hollande’a yenildikten sonra kendi Cumhurbaşkanlığı döneminde yargıyı ele geçirmekle suçlanmış ve yargıda yapmaya çalıştığı bazı atamalar yüzünden ve başka yolsuzluk suçlamalarından yargılanmıştı (Sage: 2014).

2. HAKİKAT ÖTESİ – *POST-TRUTH*

Popülist siyasetin etik ve ahlak konusunda sayısız noksanlıkları olmasına rağmen ve bunun vatandaşların birçoğu tarafından biliniyor olmasına rağmen popülizmin yine de yükseliş trendinde olmasını nasıl açıklayabiliriz? Bu soruya verilebilecek muhtemel cevaplardan bir tanesi hakikat- ötesi (post-truth) siyasetle ilişkilidir. Hakikat-sonrası kavramı ortaya atıldıktan hemen sonra, aydınlar hakikatin anlamını yeniden tartışmaya başladı. Oxford sözlüğüne göre, hakikat-sonrası, kişisel inançların ve duygusal eğilimlerin gerçeği şekillendirmede olgulara ve bilimsel verilere göre daha etkin olduğu durumları ve olayları tanımlamak için kullanılan bir sıfat. Akademik çalışmalarda kullanılanı ise belirgin biçimde çeşitli ve karmaşık. Felsefeci Lee MacIntyre, “hakikat-sonrası kelimesi en hafif tanımıyla normatiftir, hakikat kavramına değer verenlerin ve bu kavramın tehlike altında olduğundan endişe edenlerin bir ifadesidir”, der (2018: 6).

Sayırsız dezenformasyona, alenen söylenmiş yalanlara, yalanların ekranda veya belgeleriyle ispatlanmış olmasına rağmen seçmen neden yalan söyleyeni tekrar seçer? Buradaki seçmeni hakikatle bağını koparmış ve tamamen yanlış ve yalanın doğruluğuna kendisine inandırmış bir hakikat sonrası figürü şeklinde algılayabiliriz. Popülist lider bu seçmen için bir yarı tanrıdır adeta. Burada tabii bir anlamda ve belli bir seviyede popülist liderlerin özellikle iktidardayken etraflarında yine faydacılık merkezli geniş bir çıkar ağı oluşturduklarını söylemekte fayda vardır. Popülist iktidarlar mevki, para ve ihale konularında ne kadar geniş bir yelpazeyi nemalandırırlarsa etik ihlalleri de bu anlamda görmezden gelinebilir. Bu konuda hem nemalayan hem de nemalananın ahlaki bir umursamazlık ve hakikat-ötesi (post-truth) bir sanallık girdabına girdikleri aşikardır. Artık onlar için gelecek nesillere aktarılacak huzurlu, sevgi dolu, adil ve barışçıl bir gelecekte çok günlük çıkarların sağlama alınması fayda sağlar.

Hakikat-sonrası bugünün gerçekliğidir. Boş içerikleri anlamlı ve ahlaklı gösterme sanatıdır. Hakikatle ilgilenir çünkü insanın kendisiyle barışık olabilmesi için hakikate ihtiyaç vardır. Ancak hakikat-sonrası dönemin temsil ettiği bu sahte hakikat genellikle çarpık ve çıkara dayalı bir yapıdadır (Evcan, 2022: 570).

Meşhur Alman şair Bertold Brecht “günümüzde yalan ve umursamazlık aleyhine yazmak isteyen her yazarın alt etmesi gereken 5 tane zorluk vardır” der. (Brecht 2003: 148). Bu zorlukları şöyle sıralar: 1) Her yerde yalan hakimken hakikati söylemek için cesur olmalıdır. 2) Her yerde saklanan ve gizlenen hakikati kabul etmek için hevesli olmalıdır 3) Onun bir silah gibi nasıl manipüle edildiğinin farkındalığında olmalıdır. 4) Hakikatin etkili kılınabileceği insanları belirleme yeteneğine sahip olmalıdır 5) Hakikati belirlenen bu insanlar arasında yayma kudretine erişmiş bulunmalıdır.

Bu tarz melekelere sahip insanlar azınlık statüsünden çıkarlarsa faydacı, popülist ve hakikat-sonrası bakışlar da belli ki etkinliklerini yitirebilirler.

Yalan kaygandır ve yalana inananlar için hakikat da kayganlaşır. Burada felsefik anlamda “Hakikat Mutlak mıdır?” sorusu akla gelir. Hakikatler değişse de hakikatler belirli bir an için mutlaklıdır. Bir örnek vermek gerekirse, Hindistan’da herhangi bir genel seçimin yapıldığı an eşitsizlik varsa ve iktidar partisi eşitliğin olduğunu savunuyorsa, hakikat o an için eşitsizliğin olduğudur. İktidar partisi yalan söyleyerek hakikati yalanla birlikte kayganlaştırmaya çalışmaktadır. Hakikat materyel olarak sabit olsa da yalanla kayganlaştırıldığından seçmen zihninde yer değiştirmeye müsait seviyeye getirilmeye uğraşmıştır.

Melih Coşgun’a göre (2020: 68) “Bilgiye, rasyonalite temelinde değil de duygusal aklın yönlendirilmesiyle ulaşılan ve doğruluğunun kanıtlanması gerekliliği göz ardı edilen bir görüngü olarak post-truth, sadece siyasetçiler tarafından değil bilhassa sosyal medya özelinde çeşitli gruplarca da etkin bir aygıt olarak kullanılmaktadır.”

Yalın Alpay (2017: 20) Hakikat Ötesi (Post-Truth) siyasetin nasıl işlevselleştirdiğini Yalın Siyaseti kitabında anlatmıştır. Alpay’a göre hakikatin önemsizleşmesi siyasetçilerin retorik ve iddialarını hakikatle destekleme kaygısını ortadan kaldırmıştır Seçmen siyasetçiye duygusal anlamda bir kez bağlandı mı artık popülist siyasetçinin icraatlarında başarısız olması, ekonomik kriz yaratması bile önemsizleşir. Her başarısızlığa bir kılıf bulunur Popülist siyasetçi büyük bir “öteki” yaratır ve içini tüm kötülüklerle doldurur. Seçmen bu yaratılan “öteki”ye atfedilen kötülükleri neden sonuç ilişkileriyle irdelemeden bunları gerçekle bir tutarak ve bu atfedilen popülist siyasetçiye duygusal ve koşulsuz bağlılığını gösterir.

3. HAKİKİ YALANLAR OXYMORASI

Post-Truth stratejilerinin Faydacılık açısından kullanışlı, basit ve hızlı sonuç alıcı ve etkili oldukları söylenebilir çünkü faydacılık hedefe giden en süratli ve en etkili yolları arar, hedefe giden yolların etik ve adaletli olması Faydacılığın birincil kaygısı değildir. Bu sebeple hedefe giden yolları etik süzgecinden geçirmediği için Faydacılık kuramcılarını eleştirilmişlerdir (Pojman, 2011: 114).

Faydacılık, mümkün olan en fazla kişinin mümkün olan en fazla mutluluğu prensibini savunur. Bu anlamda Popülist siyaset her ne kadar “biz halkız” söylemiyle ortaya çıksa da ekonomik anlamda belli kişilere ayrıcalık tanımayı ve yandaşlarına iktisadi avantajlar sağlamakta bir yanlışlık bulunmadığını içselleştirir. Bu bağlamda faydacılık popülizmden ayrışır.

Faydacılık tarihsel anlamda iki türev yaratmıştır. Bunlardan birincisi Jeremy Bentham’ın kuramsallaştırdığı Eylem Faydacılık, ikincisi ise John Stuart Mill’in Eylem Faydacılığı eleştirel anlamda güncelleştirdiği Kuralcı Faydacılıktır. Kuralcı Faydacılık, Eylem Faydacılığın kuralsızca sonuç odaklı olmasını eleştirmiş ve sonuca giderken bir takım kuralların gözetilmesi gerektiğini var saymıştır (Pojman, 2011: 114-115). Fakat, Pojman’ın kitabında belirttiği gibi Kuralcı Faydacılıkta da son kertede mümkün olan en fazla insanın mutluluğu prensibinin, sonuca giden yolların etik ve kabul edilebilir olması prensibinden daha ağır basması sebebiyle eleştirilmiştir. Her durumda Kuralcı Faydacılık, Faydacılığa daha insani ve etik bir boyut kazandırma maksadıyla kuramsallaştırılmıştır.

Faydacılık ve Popülizmi aynı bağlama kitleyen maksim Machiavelli’nin “Sonuca giden her yol mubahtır” maksimidir. Bu çalışmanın özelinde popülist siyasetin faydacılıkla bu bağlam perspektifinde karşılaştırıldığını ve bu bağlamda iki yaklaşımın birbirlerine yaklaştığını ifade etmek gerekir. Bu anlamda Eylem Faydacılık kuramı ve Popülizm arasındaki benzerlikler sonuca odaklılık bağlamında ele alınmıştır.

Post-Truth aslında psikolojik bir buluştur. İnsanların psikolojik anlamda yumuşak karınları keşfedilmiş ve bu keşif siyasetçilerin kolay ancak etik olmayan yollardan güç ve koltuk sahibi olmalarını kolaylaştırmıştır. Asıl sorun şudur ki, *Post-Truth* stratejileri seçim kazanmak için o kadar faydalı/faydacı hale gelmişlerdir ki popülist iktidarlara karşı hakikati savunarak seçim kazanması beklenen muhalefetler de aynı safsata diskurları klonlayıp sözde hakikat ile seçim kotarabileceklerini sanmışlardır. Ancak özünde dürüst ve halkın iyiliğini isteyen bir muhalefetin taklit yalanlarının, gerçek popülistin söylediği duygusal yalanların sahte bir kopyası olduğu *post-truth* seçmen tarafından kolayca algılanır.

Hakikatle bağı tamamen kesmiş seçmen artık hakiki yalanlar aramaktadır. Bu tarz *oxymora* durumlar hakikatin de anlamını yalanla karışmış şekle büründürür. Hakiki olan eskiden sabitken artık kaygandır. Bu kayganlığın iki türevi meydana gelir: Hakiki yalan ve samimiyetsiz yalan. Yalan her türlü makbul kabul edilirken hakiki olanı yalancının meziyet ve kabiliyetine bağlıdır. Samimi yalan söyleme sanatı biraz da icraat gerektirir. Yalan üstüne bir kule inşa ettiğinizde, hakikat ancak bu kuleyi yıkar. Fakat kule inşa edilmiştir ve artık bu kulenin yıkılmasını isteyene rastlanmaz. Burada kuleyi yeniden inşa etmeye karar verenlere karşı durulur. Bu kadar samimi yalanla en azından bir kule inşa ettik, tekrar yapmak aylar alır. En doğrusu bu şekliyle devam edelim. Bu belki de bir yalan ama en azından hakiki bir yalan.

Hakiki bir yalan nasıl olabilir? İşte tam da burada etikle siyasetin bağları tam anlamıyla kopmaktadır. Eğer bir toplumda iktidar da, muhalefet de, vatandaşlar da yalanın farklı türevlerinden bir tanesine tutunup, bu simülasyon içerisinde yaşadıklarının hakiki olduğuna inanarak yaşarlarsa, hakikat ve doğruyu artık

simülasyonda ve sanallıkta bulma gayretine kapılırlarsa, tamamen iç güdüsel ve psikolojik manevraların içerisinde doğru olana doğru yanlış olana yanlış deme melekelerini kaybederlerse burada herhangi bir etikten bahsetmek mümkün değildir.

4. POPÜLİST VE *POST-TRUTH* SİYASETİN ETİK KURAMA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Etik kuramları başat kabul ettikleri değerlerin farklılıklarına göre birbirlerinden ayrılırlar. Bunlar toplumda “en yüksek iyi” hedefini arzulayan kuramlar, doğru eylemin önemli olduğunu savunan kuramlar ve irade hürriyetine öncelikli önem atfeden kuramlardır (Doğan, 2004: 7).

Günümüz popülist ve *post-truth* siyasetler bu üç grupta toplanan etik kuramlarının iyi olarak tayin ettikleri değerlerin birçoğuyla çelişirler ve kötü olarak kabul ettikleri şeylerin de birçoğuyla uyumludurlar. Popülist siyasetle uyumlu gibi görünen tek etik kuramı faydacılık gibi dursa da bu konuda da bir takım çelişkiler olduğunu ileride ele alacağım.

Bu çalışmanın amacı başta da belirttiğim gibi popülist ve *post-truth* siyaset yapma tarzının etik ve deontolojik eksikliklerini belirlemek ve hangi açılardan etik sorunlar barındırdıklarını anlatmaktır. Bu anlamda şimdi *post-truth* çağında eskisinden daha da muteber hale gelen popülist siyaseti farklı etik kuramlarının bakış açılarıyla araştırmamıza devam edeceğiz.

4.1. Mutlak İyi Gayesi Taşıyan Etik Kuramları ve Popülist Siyaset

Mutlak ve en yüksek “iyi”nin hayatın hakikati ve en yüksek etik değer olduğunu savunan kuramlar genellikle Antik Yunan döneminden Sokrates, Platon, Aristoteles gibi filozoflar tarafından geliştirilmişlerdir.

Başta da söylediğimiz gibi Platon Sofistleri onların gerçek iyi ideasından saptıkları sebebiyle eleştirmişti. Platon’da adalet ve ölçülülük iki büyük erdemdir. Adil bir kişi ancak iyi ideasını sindirmiş ve anlamış kişidir. Platon’un Devlet eserinde kitlelerin yöneticisinin adaleti tam teşekkül ettirecek ve hakikatlerin peşinden gidecek Filozof bir kral olması gerekliliği ana fikirlerden bir tanesidir (Platon, 2018) . Platon tüccarların devlet yönetmemesi gerektiğini söyler çünkü tüccarların daha fazla isteme ve kâr etme hırsları vardır. Filozof kral ise hırslarından arınmış, toplumda en yüksek iyi ideasına sahip, kâr hırsı olmayan ve toplumu dengeli ve adil bir şekilde yönetecek kadar iyi ideasını içselleştirmiş kişidir. Bu fikir Platon’un genel etik ve siyasi etik kuramındaki en temel kriterlerden birisidir.

Günümüzün *post-truth* sahnesinde sergilenen popülist siyasetlerine bakarsak Platon’un yetinme, adil olma, dengeli olma gibi temel etik kriterlerinden pek eser bulamayız. Tüccarlık kriterine gelirsek Berlusconi’sinden Trump’a birçok popülist siyasetçinin aynı zamanda tüccar veya varlıklı insanlar olduklarını söyleyebiliriz. Popülizmin de bir algı tüccarlığı veya daha hafif anlamıyla bir algı pazarlamacılığı olduğunu söylemek pek de yanlış sayılmamalı. Platon’un meşhur mağara alegorisini ele alırsak *post-truth* iklimde hakikatlerin nasıl saptırılarak

suretlerinin hakikatmış gibi pazarlandığını eklemekte fayda var. Platoncu etik bu anlamda adaleti ve hakikati üst noktada tutarken popülist refleks daima algı yaratma, iktidar kazanma ve kâr hırsı değerlerine sahip özünü sanki topluma adalet dağıtma amacındaymış algısı yaratarak gizlemeye çalışır.

Bu tarz kâr ve iktidar hırsına sahip popülist siyasetçilere eğer günümüzde yaşasalar karşı duracak olan bir diğer etik kuramı şüphesiz Epikürcülük olurdu. Epikürcü etikte yeme, içme, bedensel zevkler, maddi kazançlar, güç ve ihtiras gibi hazları geçici ve kalıcı mutluluk getirmeyen hazlar olarak değerlendirilirken, diğer tarafta “bilgilenmekten, düşünmekten, sanatsal etkinliklerde bulunmaktan vd duyulan hazlar, entelektüel hazlar, niteliksel hazlar olarak, sürekli olmaları bakımından ömür boyu mutluluğun esas kaynağı olurlar” (Doğan, 2004: 57). Popülist siyasetin algı yönetiminde ise bilgilendirmekten çok duygulandırmak, düşündürmekten çok içgüdüsel algılarla ikna etmek (hainlik ve terör gibi kavramları kendi çıkarı dahilinde kullanarak toplumun bir kesimini hain ilan ederek iç güdülerle diğer toplum kesimlerini kendi tarafına çekmeye çalışmak), sanatsal hazları keşfettirmek yerine insanları epik ve destansı kahramanlık ve milli üstünlük hikayeleriyle etkilemeyi düşünerek akılcılık yerine dürtüsellik merkeze yerleştiren bir anlayış hakimdir. Platon ve Epikür gibi Stoacı felsefenin etik anlayışında da bu şekilde mutluluk mümkün değildir. “Aşırı istekler, tutkular, duygulanımlar, insanın ruhsal dengesini bozarlar ve onu mutsuzluğa sürüklerler... İnsanda istikrarsızlık ve dengesizliğe yol açan duygu ve tutkular aslında doğanın rasyonel ve ereklı yapısına aykırıdır ve bunların karşısında bir ruhsal bağımsızlık elde etmek gerekir” (Doğan, 2004: 60). Bu sebeplerden ötürü duyguyla insanı avlamak rasyonel iradesini eksiltmeyi hedeflemektedir.

Platonculuk ne kadar toplumun genel dengesi ve hakikatler üzerine kuruluysa, Epikürcülük ve Stoacılık bireysel etik olarak kurgulanmıştır. Bu bireyselliğin toplumun genel yararına fayda sağlamayacağını düşünen etik kuramı ise faydacılıktır. Faydacılığın kökeni insanın genelde bencil bir yaratık olduğunu düşünen Hobbes’a kadar uzanır. Fakat asıl faydacılık ismini Jeremy Bentham’dan almıştır.

Günümüz popülist siyasetçilerinin ve partilerinin kendilerine en fazla yarar sağlayan Faydacılık akımını tuttukları etik kuram ve model olarak seçmelerine şaşmamak gerek. Jeremy Bentham’ın kurduğu Faydacılık (Mill ve Bentham, 1987) akımının ayırt edici ilkesi en fazla sayıda insanın mümkün olan en fazla mutluluğu” ilkesidir (Koca, 2021: 82). Bu ilk başta temsili demokrasiyle uyumlu bir ilke gibi görünür. Sonuçta temsili demokrasiler de herkesi memnun etmenin mümkün olmadığını bilir ve mümkün olan sayıda insanın mutluluğu sağlar.

Faydacılığın ahlak kuramları arasındaki şaibesini ise sonuç odaklı olup, sonuca giden yolları pek fazla sorgulamamasıdır. Her ne kadar John Stuart Mill, Bentham’ın kuramlaştırdığı Faydacılığın bu eksikliğini görüp sonuca giden yollara da bir hukuksallık kazandırmaya çalıştı ise de sonuç olarak en iyi sonucu elde etme sevdası, sonuca giden yolların ahlaklı olması sevdasından daha ağır basmıştır.

Popülist siyaset de özü itibarıyla faydacılığı etik kılavuzu olarak görür fakat popülizmin faydacılığı toplumun mümkün olan en yüksek genel ekonomik faydasını amaçlayan bir faydacılık değil, alabileceği en yüksek oyu alarak iktidarı

ve iktidarın nimetlerini ele geçirmeyi hedefleyen bir faydacılıktır. Bu faydaya ulaşmak için sağ ve muhafazakâr popülistler milliyet ve yerlilik kartını oynarlar.

Faydacılık ne Bentham'da ne de Mill'de kullanılan yolların tamamen etik ve ahlâklı olmasını garanti edememiştir, bu yüzden de bizzat kendisi etik zaafiyetler taşıyan bir etik kuramıdır. Etik olmayan yolların mubah sayılmasının bir kez önü açılırsa bu sınır tanımaz bir seviyeye ulaşabilir. *Post-truth* bu seviyenin nerelere ulaşabileceğinin bir göstergesidir. Sanallık üzerine kurulu bir dünyada eşitlik, toplum yararı ve genel mutluluk geliştirmekten çok geriler.

Spekülasyonlar ahlâklı olmayı iktidar yapabiliyorsa, spekülasyonlar emek vermeden insanları borsada zengin kılabiliyorsa burada bir etik eksiklikten bahsedebiliriz.

4.2. Kant, Ödev Ahlakı ve Deontolojik Ahlak

Emmanuel Kant Etik ve Ahlakla olan kriteri mutluluktan alıp ödev ahlakı ve kategorik imperatife taşımıştır. İmperatif biriciktir ve şudur:

“Öyle bir ilkeye dayanarak eyle ki, bu ilkeye dayanarak isteyebileceğin şey, aynı zamanda bir genel yasa olsun.”

"Öyle eyle ki, eyleminin dayandığı ilke, sanki kendi istencinle gerçekleştirmiş olduğun bir doğa yasası olabilsin."

"Öyle eyle ki, eyleminin dayandığı ilke, aynı zamanda öbür insanların eylemleri için de bir ilke ve yasa olabilsin" (Kant,1785: 421).

Şüphesiz Kant bu ilkelerle ahlakı evrenselleştirmeye çalışmıştır. Kant'ın bu anlamda popülist siyasete ve *post-truth* ahlak eksikliğine verebileceği en güzel ders belki de “insanları bir araç olarak değil bir amaç olarak gör” maksimidir. Popülist siyasetin neredeyse tamamı insanları “oy devşirilecek araç” şeklinde kurgular. Söylemi tam tersi olsa da aklının gerisindeki iktidarı yakalayabilmek için çıkarıcılığı ve oportünzmi temel yapmış bir anlayışı insanları önemsermiş edasıyla pazarlamaktan ibarettir. Küresel kapitalist sistemde iktidar iş insanları ve kudretli kişilerle kurulmuş bir parsa paylaşım sürecidir. Bu süreçte sıradan vatandaş oy deposudur ve onlara verilecek bazı haklar ve refah bu parsa paylaşım sürecinin ufak bir ödülüdür. Bu anlayışa günümüzde popülist siyaset katkı verir.

Kant'ın görev etiğinde “doğru eylem” “mutluluk”dan daha önemlidir. Bunun da kaynağı insan akılcılığıdır. Bir anlamda akıl içgüdüsel hazlarla karıştırılmamalıdır. Kant ahlakı genelde ardılları tarafından eleştirilmiştir. Bunun sebebi de ekstra formalist olmasıdır. İnsanın duygularına, arzularına, sevgisine, nefretine, endişelerine yer vermemektedir. Bu sorunu irdeleyen, eleştiriye tabii tutan felsefeci Max Scheler olmuştur (Doğan, 2004: 78). Scheler genel anlamda Kant etiğinin gerektiğinden fazla akılcı ve insan duygularını inkâr ettiğini düşünmüş ve insani duygu ve değerlere gereken önemin verilmesini yeğlemiştir. İçeriksiz bir kurgulanışın insani taraflarının eksik kalma riskini anlamıştır. Bu artık yeni bir etik kuramıdır.

4.3. Scheler ve İçerikli Değerler Etiği

Aynı Kant gibi Scheler de Etik ve Ahlakın kaynağını “doğru eylem” de arar. Bu bakımdan ahlaklılık mutlulukta değil doğru eylemi yapmakta belirginleşir. Fakat Kant ahlakı salt bir akılcılıkla şekillendirirken Scheller insanı insan yapan şeyin akıl kadar duygular da olduğuna inanır (Scheller, 1973). Bu sebeple insan duygularının doğru ve yanlış konusunda asıl kıstas olduğunu düşünen Scheller içi boş bir formalizmin, içi duygularla doldurulmuş bir bir değerler kümesinden önemli olamayacağını ima eder.

“Değerler rasyonel yoldan kavranabilecek şeyler olmaktan çok, "sevgi", "nefret", "isteme","tercih etme" gibi duygusal edimler aracılığıyla, içsel yaşanmışlık ortamında anlaşılabilir olan şeylerdir” (Doğan, 2004: 84). Burada Scheller tam da *Post-truth* siyasetin nabzına şerbet veren bir ahlak anlayışını *post-truth* dan yıllar önce kurgular gibidir. Scheler’in farkına varamadığı şey duyguları içgüdülerle aynı sepete koyup rasyonelitenin bu ikisiyle harmanlandığı tehlikeli suları keşfedememesidir. Akılcılık içgüdülerle birleştiğinde sağlam bir resim şekillenebilir. Fakat tam tersi de mümkündür. Buna “içgüdüsel akıl” (Evcan, 2022) ismini vermek yanlış değildir. İçgüdüsel akıl, etik kurguların tam tersine işleyen bir süreçtir. İnsan aklı içgüdüleriyle birleştiğinde uçsuz bucaksız bir kazanma hırsı, kurnazlık, yetinmeyi bilmemek, bitmek bilmeyen bir iktidar hırsı getirebilir. Bunu hemen hemen tüm filozofların insan ve hayvanı “akıl” bağlamında ayırttığı biraz da klişe bir örnekten hareketle anlayabilmek mümkündür. Hayvan acıktığında yer, susadığında su içer. Fakat karnalar hariç birtiren, kenara atan, temel gereksinimleri tehlike sinyalleri çalmadan harekete geçen hayvandan bahsetmek mümkün değildir. Hayvanlar servet biriktirmez, başka hayvanları kendi keyfi yerine gelsin diye tüketmez. İnsandan bahsetmek gerekirse aynı şeyi söyleyemeyiz. Hırslı bir fabrika sahibi kendi ihtiyacından fazla kazanmayı, daha fazla tüketmeyi, servetine servet eklemeyi gayet tabii kabul eder. Popülist siyasetin ağa babalarından Donald Trump’ın 20 yıllık iş hayatına baktığınızda servete susamışçasına nasıl yeni binalar inşa ettiğini, kumarhane üzerine kumarhane işlettiğini, kibirli ve ihtiraslı bir şekilde nasıl diğer insanları kullandığını ve sahte bir duygusallık kullanarak nasıl faydalı bir girişimci olduğunu kanıtlamaya uğraştığını bilmeyen neredeyse yoktur. Trump “içgüdüsel akıl” sahibidir. Aklını ne Kant gibi salt matematiksel bir sebep-sonuç ilişkisine, ne de Scheler’in duygu olarak adlandırdığı sevgi, nefret, istek gibi şeylerle sınırlandırmıştır. İkisini birleştirmiş ve “kurnaz” akla ulaşmıştır. Akıllı duyguyla birleştirmek, akıllı içgüdülerle, hırslarla, arzularla, ihtiraslarla ve bitmeyen bir daha fazla sahip olma dürtüsüyle birleştirmek aynı şey değildir. Bu kurnaz akıl veya içgüdüsel akıl Scheler’in amaçladığı masum duygusal akıl değildir. “Scheler’e göre bu konuda, Augustinus’un "duygu mantığı", Pascal'm "gönül mantığı" dediği bir düşünüş şekli gereklidir. Böyle bir mantık için, değerlerin önemli bir kısmı a priori özler olurlar” (Doğan, 2004: 85).

İşte popülist siyaset bağlamında ve *post-truth* bağlamında bu a priori özlerin nasıl etik çerçevesinde belirleneceği mutlak önem kazanır çünkü bu özleri sevgi ve adalet yolunda değil, hırs, ihtiras ve iktidar istikametinde belirlerseniz Pascal’ın gönül mantığına değil, popülist siyasetin kurnaz iktidar mantığına, yani içgüdüsel ve yararcı akla ulaşılır. Scheler’e göre değerler belirlenmez çünkü onlar zaten vardır. Biz sadece var olanı, kötüyü, iyiyi, adaletliyi, adaletsizi, güzeli, çirkini,

doğalı, yapayı, hakikatı, safsatayı, tanrıyı veya ateistliği seçeriz. Scheler'e göre iki ana değer kategorisi vardır. Bunlar göreceli ve mutlak değerlerdir. Göreceli değerler dirimsel, duygusal ve tinsel, mutlak değerler ise mutlak sevgisi ve Tanrı sevgisi barındıran kutsal değerlerdir. Bu ikinci kategoriye gerçekleştirmeye çalışmak en yüksek "iyi" ye ulaşmaya gayret etmektir. Bu Etik anlamda en yüksek mertebedir (Doğan, 2004: 85).

Etiğin Tanrısal dinsel alana çekilerek konumlandırılması eleştirilere de sebebiyet vermiştir. Nicolai Hartmann, içerikli değerler etiğinin savunucusu bir filozof olarak Scheler'i Kant'ın yaptığı hatayı tekrarlandırmakla suçlamıştır. Kant nasıl ki akılı duygudan kopararak akılı etiğin temeli yaptıysa, Hartmann'a göre Scheller'de duyguyu akıldan kopararak sadece teolojik eksene indirgemıştır. Hartmann'a göre insan ontik bir bütündür (Doğan, 2004: 89). Hartmann insanın kendi deneyiminde özgürlüğü tadabilmesinin tek koşulunun varolan nedenselliklere uyarak değil, değerler arasından seçim yapmasıyla mümkün olduğunu düşünür. İnsanın iyiyi ve doğruyu bulması bu değerlerin arasından yaptığı seçimle ve tercihle mümkündür.

Elbette ki "iyi" ve "doğru" ya karar vermenin evrensel bir kriteri olmalıdır. Bu kriterler "sevgi" ve "adalet" tir. Kısa ve basit bir şekilde anlatmak gerekirse birisine haksızlık yapmak veya haksızlığa uğramak, insanları ve canlıları sevmek veya hiçbir değer atfetmemek, bunların hepsi doğru ve yanlış değerlerin ne oldukları konusunda bize fikir verirler. Mesela az evvel değindiğim içgüdüsel akıl kavramında insanlara adaletsiz davranarak elde edilmiş gelirlerden bahsetmiştim. Burada hem insan sevgisi hem de adalet eksiktir. Etik anlamda bir eksiklik vardır.

"Post-Truth" ve Popülist siyaset, Kant'ın ve Scheler'in içerikli değerler etik anlayışlarına taban tabana karşıt gibi görünseler de aslında bir etik değil bir etik sureti yaratarak onların etik anlayışıyla uyumlu gibi dururlar. Yani Kant mantıkçılığı popülizmin neden sonuç ilişkilerini doğru kullanarak hedefe gitmesiyle uyum sağlar, Scheler'in kutsalcılığı da din ve ulvi şeyleri siyaseten galip gelmek uğruna kullanan popülist hareketlerin inandırıcılığını güçlendirir. Fakat *post-truth* genel anlamda içeriksizliği, içerikli gibiymiş gibi gösterme sanatı olduğundan daha en baştan aldatmaya yönelik bir tiyatrodur (Evcan, 2022: 568). Ne Kant ne de Scheler bunu amaçlamışlardır. Hartmann ise duygu ve akıl arasındaki bağı güçlendirmek için uğraşmıştır (Doğan, 2004: 89). Temel mesele ise şudur: Duygu ve akılı sevgi ve adalet temelinde kenetlersek hakikat ve içeriksel anlamda etik ve ahlakı yakalayabiliriz. Duygu ve akılı içgüdüsel anlamda birbirine bağlarsak bu tam anlamıyla kısa devreye sebebiyet verebilir ve ortaya hırs, kibir, doymazlık, bitmeyen büyüklük iddiaları ve bunların halk nezdinde geçerli değerler olarak kabul edilmeleri çıkar. Bu etik anlamda yıkım ve değer kargaşası getirir. İçgüdüsel akıl ve sebep olduğu kibirli rekabet uzun vadede insanlığın tabiatı, gelecek nesilleri, yakınlarını ve diğer fertlerin gereksinimlerini hiçe saymalarına sebebiyet verip etik anlamda tam bir Hobbes'çu doğa durumunu getirebilir (Evcan, 2022). Doğa durumunda güçlü olan ayakta kalır güçsüz olan ise yitip gitmekle karşı karşıyadır. *Post-truth* siyaset bunun temellerini atmamakla meşguldür. Bir anlamda iktidarın ahlak ve etiği kendi kalıbına uyarlamasıdır bu. Algılar ve kutsal değerleri kullanarak çıkar siyasetini erdem siyaseti şeklinde yutturur.

Bu anlamda farklı bir yaklaşımı da vurgulamak gerekir. Jean Jacques Rousseau' ya göre sıkıntı yaratan unsur doğa durumu değildir. Asıl problem doğa durumunun insanlar tarafından dejenere edilmesi ve hayvanlar arasındaki çikarsız natürel eşitsizliğin insanlar arasında orantısız eşitsizliğe evrilmesidir. Rousseau her ne kadar bir Etik filozofu olarak liteartüre geçmediyse de eşitlik vurgusu adaletle ilişkili olduğu için etik literatürünün bir parçası sayılmalıdır. Rousseau bu fikirlerini Eşitsizliğin Temellerine vurgu yaptığı kitabında anlatmıştır (Rousseau, (1754) 2002).

4.4. İrade Özgürlüğünü Başat Sayan Etik Tipleri ve Popülist Siyaset

İrade de etik anlamda nitelikli kapsam kadar vurgulanması gereken bir kavramdır. Bu kavramı vurgulayanların kuramsal yaklaşımları farklı etik yaklaşımları beraberinde getirmiş ve geliştirmiştir. İradenin bağımlılıktan kurtulması ve özgürleşmesini önemseyen bu etik akımları Belirlenimci ve İrade özgürlüğünü ön planda tutan etik kuramlarıdır. Belirlenimciler doğabilim akımı, sosyoloji akımı, Spinoza etik kuramı, varoluşçuluk, Schopenhauer etik kuramı bu sınıfa girerler.

Spinoza'da temel mesele aklın tutkulara tutsak olmamasıdır. Bu anlamda günümüz popülist siyasetlerinin seçmeni tutkularından ve içgüdülerinden tavlamaya çalıştığını hatırlarsak Spinoza günümüzde yaşasaydı aklını ve muhakemesini kullanmayan ve popülist *post-truth* siyasetin ağına düşen kitlelere muhtemelen tepkiyle yaklaşırdı. Spinoza temel etik kuramını *Ethica* isimli kitabında geliştirmiştir (Spinoza, 2011).

Schopenhauer ise etik ve özgürlük konularında oldukça pesimist bir filozoftur (Doğan, 2004: 101). Genel anlamda insanın bencil olduğunu düşünür bu anlamda Hobbes'a benzer. Bu anlamda insanın genel bencilliğine inanan bir filozofun günümüzde yaşasaydı *post-truth* ve popülist siyasetlerin gelişmelerine pek de şaşırmayacağını varsaymak gerekir. Toplumunu Doğa yasalarıyla anlatmaya çalışan doğalcı pozitivist etik anlayışlarının yanı sıra, sosyolojik etik kuramları da mevcuttur. Mesela Marx'a göre etik bir ideolojinin kendisine göre yonttuğu değerler bütünüdür. Ancak sınıfsız bir toplumda eşitliğin ve adaletin olabileceğini savunan Marx bir anlamda gerçek bir Etik anlayışının yani adalete dayanan bir etik anlayışının böyle gelişebileceğini savunur. (Doğan, 2004: 104) Günümüz küresel kapitalist neo-liberal sisteminde sınıfsız bir toplum hayal bile edilemeyeceğinden ve değerlerin kaygan ve içeriksiz *post-truth* düzleminde belirlenmesi Marx'ın etik değerlerin sisteme göre yontulduğu savını haklı çıkarır gibidir.

Popülist siyasete ve onun hareket alanı *post-truth* a belki de en yaklaşan etik veya etiksizlik anlayışı Nietzsche'ye aittir. Nietzsche'nin ki nihilist bir etik anlayışıdır:

Nihilizm, dekadant kültürden, özellikle dekadant din ve dekadant ahlâktan (Hıristiyan ahlâkı) bağımsızlaşmanın ilk adımıdır. Birey açısından ise, insanın din ve ahlâk öğretileri tarafından bastırılmış olan içgüdülerine, arzularına yeniden açılım sağlamak, "vücudun sesi"ne kulak vermektir (Doğan, 2014: 108).

Nietzsche içgüdü ve arzuları akıl ve rasyonalitenin üzerine koyarak adeta hakikat diye bir şey tanınamamaktadır. Daha önce bahsettiğimiz içgüdüsel akıl veya kurnazlık, aynı popülist siyasetlerde olduğu gibi Nietzsche düşüncesiyle paraleldir. İrade özgürlüğünü başat sayan etik kuramları arasında belki de en etik dışı olan kuram Nietzsche'nin Güç İstenci (Nietzsche, 2022) kuramıdır.

Kitle kültürüne ve yığın ahlakına karşı çıkan ve birey ve iradesini ön plana çıkaran bir başka etik kuramı varoluşçuluktur. Varoluşçuluk özne merkezli olmasına rağmen eşitliğe ve adalete saygı duyar. Bireycilik ve özneliliğin temelinde yatan neden yığın ve kitle değerlerinin yanlış evrilebilmesi tehlikesine karşı birey bilincini ve entelektüel melekelerini hakikatı kavrama adına diri tutmaktır. Bu tam da popülist siyasetin istemediği bir şeydir. Popülist siyaset bilinçli birey yerine itaat eden, manipüle edilebilen kitle kültürünü işlevsel bulur.

Jaspers "...eşit olan ama özgür olamayan insan hiçbir şekilde ekzistans olamaz der (Bochenski, 1964: 194). Kendileri birer ekzistans olmaya gayret etmemiş olan din adamları, parti politikacıları, kendileri gibi ekzistans haline gelememiş insanları, kitleleri, kendi inanç ve dogmalarına bağlanmaya çağırıp dururlar" (Doğan, 2004: 122-123) Burada Jaspers'in eleştirisi günümüz popülist siyasetini eleştirir gibidir adeta. Buna mukabil bir başka varoluşçu Heidegger'in Hitler'in popülist söylemleriyle iktidara yaklaştığı yıllarda Heidegger'in Nazi hareketinde otantik bir yan bulması (Paskow, 1991: 526), Heidegger'in bizzat Hitler'in kitle manipülasyonlarının hipnotik etkisi altına girdiğini gösterir gibidir. Her durumda bağımsız özneyi kitlesel anesteziyelerden kurtarmak isteyen varoluşçuluğun etik anlamdaki duruşu *post-truth* ve popülizmle taban tabana karşıttır. Varoluşçular için hakikatler vardır ve çarpıtılmamalıdır.

Jean Paul Sartre ise diğer varoluşçuların aksine insanın en az özne olması kadar varlığıyla diğer insanların mesuliyetini de almayı öğrendiğini düşünür. Dayanışma, eşitlik ve adalete önem verir. Sartre'a göre Öz, Varoluştan sonra gelir (Sartre, 1948: 59). Bu ne demektir: Hiçbirimiz belirlenmiş bir özle doğmayız, fakat yaşadıkça eylemleri ve kararları insana belirli bir öz kazandırır. İnsan ne olduğunu kendi eliyle belirler ve şekillendirir. Sartre'ın Etik anlayışı herhangi bir bireysel çıkarın toplumun genel mutluluğundan önemli kabul edilemeyeceğine dayanır. Bu anlamda Sartre adalet ve sevginin peşinden giden evrensel ahlak anlayışını savunan bir düşünürdür.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Genel anlamda değerlendirdiğimiz neredeyse tüm etik kuramları öz itibarıyla popülizm ve *post-truth* siyasi sahnelerinin değer silsilesiyle karşıtlık içerirler. Bu kuramlardan yalnızca Faydacılık ve Nietzsche'nin Güç İstenci kuramı Popülizmin değirmenine su taşır gibi görünürler.

İçerik ve hakikatı önemseyen etik kuramlarının aksine popülist siyaset ve onun *post-truth* sahnesi içerikleri önemsermiş gibi yapıp onu manipülatif ve boş içeriklerle doldurur. Kendisine büyük bir "öteki" yaratarak işine gelmeyen tüm değerleri kötü adlederek o "öteki" nin içine yerleştirir. Kendisini ise bir iyilik timsali şeklinde tanıtmaya uğraşır. O büyük "öteki" yeri geldiğinde hain, yeri geldiğinde millet karşıtı, yeri geldiğinde halkın ekmeğine göz diken şeklinde ilan

edilir. Etik bir kaygı vardır fakat değerler silsilesinin içleri neden sonuç ilişkileriyle değil faydacı algılarla ve iktidara ulaştırması beklenen dürtüsel referanslarla doldurulur. Bu etik kaygı tamamen sunidir ve hareketin pirüpak ve berrak bir izlenim vermesidir asıl hedeflenen. Yani bir nevi kirli yerlerin aslında temizmiş gibi gösterilmesidir. Hakikatler yerine duygulanım ve dürtüsel referansların eşliğinde algısal bir tiyatro sergilenir.

Ahlak ve Etik kuramları aralarında ayrışıp farklı değerleri *a priori* kabul etseler de evrensel kabul edilebilen iki temel değere hemen hepsi sahip çıkar. Bu iki değer sevgi ve adalettir. Sevgi ve adaletin herhangi bir yerde eksikliğinin hissedilmesi o yerde Etik ve Ahlak eksikliğini de beraberinde getirir. Günümüz dünyasının *post-truth* sahnesinde ise popülist siyaset insanları sevgi ve adaletle değil, iktidar hırsıyla, çıkarıcılıkla, kâr hesabıyla beslenmektedir. Bu durumu faydacılık dışında hemen hiçbir etik kuramının etik kabul etmesi mümkün değildir. Popülizmin gerek sağ türevleri, gerekse sol türevleri, demokrasiyle ve halkın kendi kendisini yönetme ilkesiyle tam bir uyum yakalayamazlar. Sağ türevlerinin birçoğu Trump, Orban, Bolsanaro örneklerinde ki gibi otoriterliğe evrilme eğilimine girmiş sol popülizmler ise retoriklerinde kullanmakta oldukları eşitlik adalet gibi kavramları küresel neo-liberal realite sahnesinde pratiğe dönüştürme kudretini ve iradesini sağlayamamışlardır. Kısacası popülizm çoğunluk peşindedir ama çoğulculuğu sağlamak kendi stratejilerine aykırıdır. Çünkü bu stratejinin temeli bir “Öteki” tasarlamak ve tasarlanan bu öteki algısına karşı “doğru biz, yanlış onlar” ikilemini gündemde tutmaktır. İyi ve kötü şeklinde bölünmüş bir toplumun sevgi ve adalet üretmesi mümkün değildir bu anlamda ahlak ve etik anlamında evrenseli yakalaması da aynı şekilde ihtimal dâhilinde değildir. Ancak farklılıkları düşmanlık gibi algılamayan siyaset pratikleri dünyada etik ve ahlaki ayakta tutabilirler.

KAYNAKÇA

- Alpay, Y (2017). “Yalanın Siyaseti”, Destek Yayınları, İstanbul.
- Bochenski, J.M (1964). “Contemporary European Philosophy”, University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Brecht, B. (2003). “Brecht on Art and Politics”, Methuen, London.
- Coşgun, M. (2021). “Post-Truth: Hegemony’nın yeni İdeolojik Aygıtı.” *Akademik Hassasiyetler*. 8(15), ss. 67-82.
- Doğan, Ö. (2004). Etik-Ahlak Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Evcan, N.S. (2022). “Against instinctual reason: Alain Badiou on the disinterested interest of truth procedures in the post-truth era.” *Contemporary Political Theory* 21, ss. 567–587. <https://doi.org/10.1057/s41296-021-00470-4>
- Hobbes, T. (1651) *Leviathan*, Printed for Andrew Croke at the Green Dragon in St Pauls Church Yard.
- Kant, I. (1785). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, Cambridge Edition, trans. Mary J. Gregor, AA 4:421.
- Koca, B. U. (2021). “Jeremy Bentham’ın faydacı ahlakının temelleri ve ahlak eğitimi açısından değerlendirilmesi”. *İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(1), ss. 81-103.
- McIntyre, L. (2018) *Post-Truth*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Mill J.S., Bentham, J. (1987). “Utilitarianism and Other Essays”, Penguin Classics.
- Nietzsche, F. (2022). *Güç İstenci*, Çev. Nilüfer Erçeli, Say Yayınları.
- Ogbujah, C. N. (2020). “Populism in a Democracy: Ethical Concerns”. *Journal of Applied Philosophy*. Vol. 18. No. 5, ss 34-48.
- Pojman, L. (2011). *Ethics: Discovering Right and Wrong*, Wadsworth Publishing.
- Paskow, A. (1991). “Heidegger and Nazism”. *Philosophy East and West*, Oct., 1991, Vol. 41, No. 4, The Sixth East-West Philosophers' Conference (Oct. 1991), pp. 522-527.
- Platon (2018). *Devlet*, Bordo-Siyah Yayınevi, İstanbul.
- Platon (2022) *Sofist*, çev: Cenap Karakaya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, J.-J (1754) (2002). *The Social Contract and the First (Discourse on the Sciences and Art) and Second Discourses (Discourses on the Origins of Inequality)*. Translated by Susan Dunn. New Haven: Yale University Press.
- Sage, A. (2014). “Sarkozy's war with judges risks hurting French establishment”. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/uk-france-sarkozy-judges-idUKKBN0FI0A620140713> 28 Mayıs 2023 de erişim sağlandı.
- Sartre, J. P. (1948). *Existensializm and Humanizm*, Meuthen Publisher.

Scheler, M. (1973). *Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, Gesammelte Werke, Band 2, Siebte durchgesehene und verbesserte Auflage.* Ed. Manfred. S. Frings. Bonn: Bouvier, (2000). English ed.: *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values.* Trans. Manfred S. Frings and Roger L. Funk. Evanston, IL: Northwestern UP.

Spinoza (2011). *Etika,* Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.